Wilken ENGELBRECHT

(Univerzita Palackého Olomouc, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II)

Dreigt werkelijk het einde van het Nederlands? Een discussiestuk

Abstract

In this paper the problem of so-called ‘Polder Dutch’ and tendencies in modern Dutch to diverge from the official written language, commonly called ‘Algemeen Beschaafd Nederlands’ (Common Civilized Dutch) are discussed in a reaction to the two scholars Jan Stroop and Joop van der Horst. The contribution focuses on the consequences for Dutch Studies abroad.

Inleiding

De afgelopen jaren neemt het aantal boeken en artikelen dat op een of andere manier het einde van het Nederlands of in elk geval het einde van het *Algemeen Beschaafd Nederlands* signaleert toe. De bekendste en meest spraakmakende boeken van de laatste tijd zijn wat dit betreft waarschijnlijk *Het einde van de standaardtaal* uit 2008 van Joop van der Horst (van der Horst 2008) en het deels in reactie hierop geschreven *Hun hebben de taal verkwanseld* van de ‘ontdekker van het Poldernederlands’ Jan Stroop (Stroop 2010). Beide heren behoren tot de toonaangevende taalkundigen. In het navolgende wil ik licht polemiserend op deze werken ingaan en in het licht van het door beide collegae gesignaleerde ‘dreigende einde van de standaardtaal’ de vraag opwerpen, welk Nederlands wij dan aan onze buitenlandse studenten moeten onderwijzen.

Het Poldernederlands

Laten we beginnen met Stroop. Begin 1998 viel er een nieuw tijdschrift bij ons in de bus, *Noordzee*. Het nummer zag er mooi uit, het bleef helaas bij die éne aflevering, al was die wel spraakmakend, omdat Jan Stroop hierin zijn ontdekking wereldkundig maakte – de ontdekking van het *Poldernederlands* (Stroop 1998).

Klinkerdriehoek van het Poldernederlands
(of: de verandering van ABN in Poldernederlands)

Afbeelding 1. *De verschoven klinkerdriehoek* (Stroop 1998: 12)

Het Poldernederlands gaat in het kort om een verschuiving van de klinkerdriehoek bij een bepaalde categorie moedertaalsprekers, gestudeerde jonge vrouwen uit de Randstad. De driehoek wordt als het ware verlaagd met rekking van enkele tweeklanken als gevolg (zie afbeelding 1). Het artikel was voor mij een *eye-opener* (of eigenlijk, een *aai-oupenner*). Ik had deze uitspraak inderdaad vroeger al als Utrechts student in Amsterdam gehoord, maar er toen niet zoveel aandacht aan geschonken.

Vrijwel tegelijkertijd had ikzelf als moedertaalspreker een heel aparte ervaring. Een iets jongere vriendin die ik een tijdje niet meer gezien had, merkte bij een bezoek van mij op dat mijn Nederlands na bijna tien jaar buitengaats wel erg ‘Tsjechisch’ begon te klinken. Het grappige is dat collega’s in steden als Groningen, Nijmegen of Antwerpen juist vonden dat mijn Nederlands *ondanks* jarenlang verblijf in een anderstalige omgeving zo keurig was gebleven. U raadt het al: die vriendin heeft in Amsterdam gestudeerd, werkt daar bij de UvA en spreekt zelf intussen een aardig mondje Poldernederlands. Een verandering die ik niet mee heb gemaakt, omdat ik ben vertrokken vóórdat deze verandering zich in de Randstad echt heeft doorgezet. En uiteraard behoor ik evenmin tot de door Jan Stroop geconstateerde groep ‘gestudeerde jonge vrouwen uit de Randstad’...

Hoewel, vrouw? Irene Jacobi heeft de ideeën van Stroop in haar dissertatie *On Variation and Change in Diphtongs and Long Vowels of Spoken Dutch*

(Jacobi 2008) aan een vakkundig onderzoek onderworpen en vastgesteld dat het Poldernederlands géén specifiek vrouwelijk kenmerk is, zoals Stroop dacht. Met zijn vaststelling dat het verschijnsel leeftijdgebonden is, kwamen haar resultaten overigens wel overeen (Jacobi 2008: 129–130). Mijn vriendin zou perfect in haar onderzoek hebben gepast – beide ouders academici en zeer beslist zónder Polder-nederlandse kenmerken, één van haar broers spreekt ABN, de tweede heeft inmiddels ook een licht ‘polderaccent’.

Standaardtaal als een renaissanceverschijnsel

Het centrale thema van het boek van Joop van der Horst is dat de standaardtaal, al dan niet geholpen door de uitvinding van de boekdrukkunst rond 1450, een typisch renaissanceverschijnsel is dat gepaard gaat met een *leescultuur* (van der Horst 2008: 119–125). Deze cultuur zou feitelijk zo rond 1970 een zachte dood zijn gestorven, al begon het proces van agonie al in de tweede helft van de negentiende eeuw toen taalkundigen als Taco Roorda het primaat van de spreektaal begonnen te propageren (van der Horst 2008: 210–211). Van der Horst ziet de renaissancemanier van omgaan met taal als het plaatsen van hekken op een voorheen gemeenschappelijke weide en angst voor verandering van een duidelijk gedefinieerde standaardtaal (van der Horst 2008: 144–145).

Als Stroop en van der Horst gelijk hebben, heeft dit gevolgen voor ons beroep van neerlandicus extra muros. Wélk Nederlands gaan we onze studenten dan leren? Een soort Poldernederlands? Of juist de door Geert van Istendael *Verkaavelingsvlaams* gedoopte tussentaal die zich de laatste decennia in Nederlandstalig België ontwikkeld heeft (van Istendael 1989: 109)? Hoe kunnen studenten zich een taal eigen maken als er geen duidelijke regels zijn? Welke eisen moeten wij als buitenlandse docenten stellen aan spelling en grammatica, als de Nederlandstaligen het er zelf al niet over eens zijn? Dat zijn vragen waarop het antwoord niet zo één twee drie duidelijk is. De vraag is overigens voor het eerst in het openbaar bediscussieerd tijdens het laatste Colloquium Neerlandicum *Hyperdiverse neerlandistiek* in het taalkundige panel *Het Nederlands als pluricentristische taal: taalideologische en didactische aspecten* van Matthias Hüning en collega's.

Een middeleeuws continuüm?

Joop van der Horst verwijst in zijn boek regelmatig naar de middeleeuwse situatie die een *taalcontinuüm* zou hebben gekend. Er waren geen scherpe grenzen tussen de éne en de andere taal, van dorp tot dorp en stad tot stad sprak men anders. Het Latijn dat niemands volkstaal was, fungeerde als een soort algemene internationale verkeerstaal, zoals het Engels dat nu is, inclusief regionale uitspraakverschillen. De volkstaal zou als een soort tweederangsniveau zijn gezien. Hij ziet de

middeleeuwen als een periode, waarin de oraliteit centraal staat (van der Horst 2008: 137–139).

Nu ben ikzelf van huis uit mediëvist. Veel van wat Van der Horst zegt, is mij de laatste jaren ook al opgevallen. Mèt het vergroten van staatkundige eenheden – de Europese Commissie is voor de gewone Nederlander even ver van zijn bed als de Duitse keizer dat ooit in de middeleeuwen was (en de problemen rondom de vluchtelingencrisis tonen aan dat ook de effectiviteit van de EU niet zo héél veel groter is dan die van het Heilige Roomse Rijk) – vervagen de nationale staten en worden de regio's belangrijker. Dat er dan ook meer nadruk op regionale literatuur en ook regiolecten komt, is eigenlijk wel logisch. In Europees verband wordt immers toenemend Engels als voertaal gebruikt. Veel wordt in 'Brussel' beslist, en tegelijkertijd hevelt de Nederlandse overheid competenties naar de gemeenten en provincies over. De regio is vertrouwd en daar spreek je je eigen taal.

Afbeeldingen 2 en 3: De Invieră Domnului kerk (Opstanding des Heren) van het Sucevița klooster van binnen en buiten (foto auteur, oktober 2008)

Daarnaast heerst er in de moderne tijd een typische beeldcultuur. Ook dit is geen verschijnsel dat in onze contreien voor het eerst optreedt. Hoewel we het ons niet realiseren door de afstand van ruim vijfhonderd jaar, en in Nederland bovendien ook door de reformatie die gepaard ging met een fors iconoclasme en het wikkelen van kerken, waren veel middeleeuwse gebouwen van binnen en soms ook van buiten overdekt met alle mogelijke afbeeldingen. Heiligenverhalen enz. zag je dus als het ware letterlijk voor je als sterk uitgegrote stripverhalen. Dit effect is nu alleen in sommige afgelegen delen van Europa als de Oekraïens-Roemeense grensstreek Boekovina nog zichtbaar (afbeeldingen 2 en 3), maar was in de middeleeuwen vrij normaal.

Er zijn nog wat meer overeenkomsten tussen de middeleeuwen en onze modernste tijd die deels hun weerslag op de taal hadden. Hoewel er in de middeleeuwen maar weinig mensen gingen studeren, was het percentage gestudeerden onder de volwassenen toch redelijk hoog omdat er ook veel minder volwassen mensen waren. Deze groep was om te beginnen tamelijk perfect meertalig en verder tamelijk mobiel. Academici waren in elk geval minimaal tweetalig, want wie geen Latijn kende, kon doodleuk niet meedoen aan het discours. Omdat iedere gestudeerde Latijn en de regionale taal beheerste, vaak ook een bovenregionale taal, konden deze mensen zich overal wel redden, ongeveer zoals een moderne academicus of manager nu.

Anders dan Van der Horst (2008: 26–27) veronderstelt, was het onderwijs zeker níét volledig eentalig Latijns. Uit notities aan de randen van handschriften en onderwijsreglementen weten we dat docenten regelmatig naar de landstaal grepen om bepaalde dingen te verklaren. Omdat tractaten wel bijna uitsluitend in het Latijn waren gesteld, weten we echter niet zoveel van de moedertalige praktijk af.

Afbeelding 4. Glossarium Bernense, fol. 12v. (Burgerbibliothek Bern, Cod. 641, fol. 12v.)¹

Cellarium - kelnere	Centesimus – hunderste
Cellerarius - kelrewerdre	Centenarius – hondertman
Celare – helen	Centuplum – hondertvolt
Celare – grauen	Centurio – here iunchere
Celatura – snidinge	Census – scarf
Celum – himel	Census – schat
Celestes – himellec	[....]
Celitus – himelleke	Cenulentus – sliclegteg
Celicus – himellec	Cepe – om jvn
Celicola – himellec	Cepule – schalomes
Celsus – hoech	Cerasus – kersebom
Celsitudo – hoegheit	Cerusa – keersen
Celus – howiser	Cera – was
Cementum – mortre	Cereus - kerse
Cementarius – stenbicere	Ceruleus – gele
Cenare – eten	Cerastes – en slange gehort
Cena – eten	Cerebrum – hersenen
Cenaculum – musicus	Cerebellum – herseken
Cenobium – abdie	Ceres – coren
Cenobita – clostere	Cerealis – uan corne
Cenophegia – hogtide	Cerimonia – offerande uan corne
Censere – ordelen	Cernere – besien
Censura – ordeel	Cernuus – sienlyc
Centaurus	Certare – striden
Centum – hondert	Certamen – strit
Centies – hunter waruan	Certatim – strideleke

Dat doet niets af aan het feit dat die er wel degelijk was – een weerspiegeling daarvan voor het Nederlands is bijvoorbeeld het vroegdertiende-eeuwse *Glossa-*

¹ Transcriptie: Man & Van Sterkenburg 1977: 153–154).

rium Bernense uit rond 1240 (afbeelding 4). Dit was een woordenlijstje met ‘moeilijke woorden’ in min of meer alfabetische volgorde dat kennelijk in het onderwijs is gebruikt (Man & Van Sterkenburg 1977: 37–38). Het gaat om woorden uit het alledaagse kloosterleven waarvan goed begrip bij de leerlingen kennelijk nodig was.

Wat de mobiliteit betreft, was het redelijk normaal om in heel verschillende landen te studeren. Zo kreeg bijvoorbeeld de bekende stichter van de Moderne Devotie Geert Groote (1340-1384) zijn basisopleiding in zijn geboorteplaats Deventer, deed zijn vervolgopleiding in Zwolle, ging studeren in Parijs, vervolgens een paar jaar bij de gloednieuwe universiteit van Praag om in Oxford af te studeren. Vandaaruit werd hij kanunnik in Aken, vervolgens in Utrecht om weer in Deventer te eindigen. Het reizen tussen al die steden gebeurde in beginsel te voet. Nu is Deventer-Parijs ruim 510 kilometer, ofwel voor een geoefende wandelaar ongeveer 20 dagen lopen. Parijs-Praag is tweemaal zo ver, dus bijna anderhalve maand te voet. Als de bisschop van Utrecht *ad limina* naar Rome ging, was hij al gauw een dag of vijftig onderweg. Een pelgrimstocht van Utrecht naar het Heilig Land, ruim 4400 km, is goed voor 150 dagen te voet. Voor ons onvoorstelbaar, maar destijds dééd men het toch maar. Dat het echt mogelijk is, bewijzen duizenden Syrische vluchtelingen overigens vrijwel dagelijks – en dat dan mét scherp gecontroleerde grenzen die er in de middeleeuwen nauwelijks waren. Een paspoort en visa had je toen namelijk niet nodig...

Spelling als barrièrevormer

Van der Horst (2008: 225–226) heeft zeker gelijk als hij wijst op de fixatie van de negentiende eeuw op de spelling. De nationalisatie van de spelling aan het eind van de negentiende eeuw trekt de schriftelijke barrières tussen talen nu ook in de hoofden op. In het Nederlands overigens minder dan in andere talen. Sinds Tsjechië en Slowakije in 1993 gescheiden zijn, krijg ik als docent met zowel Tsjechische als Slowaakse studenten² te maken met een interessant verschijnsel. Hoewel het Tsjechisch en het Slowaaks veel nauwer verwant zijn dan het Nederlands en het Duits of zelfs misschien het Nederlands en het Afrikaans, verstaan jonge Tsjechen écht geen Slowaaks meer, terwijl jonge Slowaken nog wel zonder veel moeite Tsjechisch begrijpen.

Ik heb lang naar de verklaring van dit merkwaardige gegeven moeten zoeken, maar heb er uiteindelijk wel een gevonden. De meerderheid van de Slowaken spreekt thuis een regionaal dialect, terwijl men in officiële situaties standaard-Slowaaks gebruikt dat is afgeleid van het dialect uit de omgeving van Liptovský Mikuláš. Voor hen geldt *mutatis mutandis* wat gold voor de middeleeuwer: ze

² Dankzij in 1993 bij de scheiding van Tsjechoslowakije in twee staten gemaakte afspraken kunnen Tsjechen en Slowaken wederzijds zonder veel problemen in het buurland studeren. Hiervan maken vooral de Slowaken gebruik. Bij de neerlandistiek in Olomouc is ongeveer 20-25% van de studenten van Slowaakse herkomst.

zijn gewend om van hun eigen thuistaal afwijkende versies van hun taal te begrijpen, terwijl zij in de omgang met landslui uit heel andere regio's de standaardtaal (moeten) spreken. De stap van standaard-Slowaaks naar begrip van standaard-Tsjechisch is dan een vergelijkbare als die voor een pakweg Vlaamse koopman uit Brugge was die in Danzig Nederduits moest begrijpen.

De Tsjechen komen uit een heel andere situatie. Hun taal is veel meer geünificeerd en dialecten zijn in de afgelopen anderhalve eeuw praktisch verdwenen. Belangrijk is vooral dat bij Tsjechische leerlingen van jongs af aan 'afwijkende klanken' systematisch worden geweerd.³ Wat anders is, is dus automatisch 'fout'. Het gevolg van zo'n opleiding is, dat flexibiliteit wordt afgebroken. Het is dan ook vaak erg moeilijk om studenten aan het spreken te krijgen, omdat ze bang zijn om fouten tegen de grammatica te maken.

Het huidige Nederlandse onderwijs vreemde talen legt omgekeerd sterke nadruk op de spreekvaardigheid. Of je iets volledig grammaticaal correct zegt, wordt niet als zo belangrijk gezien, als je maar te verstaan bent en adequaat kunt reageren. Ofwel in vakpedagogische termen: "leerlingen spreek(angst)vrij te maken en ze te leren wennen aan het gebruik van een vreemde taal." (Fasoglio et al. 2015:25–26). Dat lijkt me in essentie een zeer pragmatische manier van denken die haar wortels heeft in het koopmansverleden van Nederland, zoals de bekende hoogleraar Von der Dunk (2002:22–23) stelt. Maar dat betekent wel dat de spelling automatisch ondergeschikt is.

Die houding begint nu duidelijk door te dringen in het schriftelijke domein. Daarmee komt het officiële *ABN* in de verdrinking, temeer omdat feitelijk niemand dit spreekt en het inderdaad min of meer een kunsttaal is die is geschapen in de zestiende eeuw. Als we echter over het hele taalgebied kijken, is het *ABN* redelijk geaccepteerd, met zo hier en daar lokale verschillen. Echte dialecten wijken daarentegen nogal eens fors af. Een stuk Westvlaams is voor mij echt tamelijk moeilijk begrijpelijk en heel wat lastiger dan een standaard tekst in het Middelnederlands.

Daarmee kom ik op een volgend punt. Als ik de reacties van mijn studenten mede in overweging neem, kan worden geconstateerd dat een standaard Middelnederlandse tekst, mits die wordt voorgelezen, tamelijk begrijpelijk is. Sterker nog, die wijkt heel wat minder af van het moderne Nederlands dan pakweg een middeleeuws Tsjechische tekst van het huidige Tsjechisch. Voor Tsjechen is zelfs een Tsjechische tekst van eind achttiende eeuw al moeilijk te begrijpen, terwijl een Nederlandstalige tekst uit die tijd wel bijzonder oubollig

³ Een typisch voorbeeld is de uitspraak van de /r/. Waar in het Nederlands, zoals Stroop (1998b:35) terecht stelt alle tien soorten r-uitspraak geaccepteerd worden, wordt voor het Tsjechisch slechts één enkele, namelijk de tongpunt-r aanvaard, hoewel de meeste Tsjechen als kind de neiging hebben om een huig-r te gebruiken. Dit verschijnsel wordt *rotacisme* genoemd en officieel als een *spraakgebrek* geclassificeerd. Het wordt er bij kinderen min of meer letterlijk uitgeslagen (Dostal 2008: 16). Tsjechië is daarmee een extreem voorbeeld van een gebied met een typische renaissance-opvatting van de taal.

overkomt met de vele lange zinnen, participiumconstructies enzovoort, maar onbegrijpelijk... nee.

De dialecten van het Nederlands

Waar komt dit nu door? Misschien juist omdat het Nederlands eigenlijk tot de oprichting van de Nederlandse Taalunie in 1980 nooit een centrale institutie heeft gekend die gedecreteerd heeft dat het zó moest en niet anders. Desondanks was er al vanaf de dertiende eeuw een duidelijke neiging om een soort standaard te ontwikkelen.

Ook toen waren er al dezelfde hoofdgroepen die het Nederlands vandaag nog steeds kent: Vlaams, Brabants, Hollands, Limburgs en Oost-Nederlands (nu zouden we zeggen Saksisch). Ze werden ook min of meer in dezelfde gebieden gesproken. Wel met de kanttekening dat het Oost-Nederlands en het Limburgs destijds dichterbij het aanverwante en aangrenzende Nedersaksisch lagen dan bij de overige Nederlandse “Middelnederfrankische” dialecten (Janssens & Marynissen 2008: 76).

Wat is er in de tussentijd gebeurd? Twee dingen: allereerst is er in de negentiende eeuw een duidelijke staatsgrens met een van bovenaf opgelegde standaard ontstaan die de oostelijke dialecten duidelijk vernederlandst heeft. Ten tweede hebben de sprekers van het ooit sterk vertegenwoordigde Nederduits in de zestiende en zeventiende eeuw massaal besloten om op het Hoogduits over te gaan. Daardoor werd het continuüm over de landsgrenzen heen duidelijk verbroken (Engelbrecht 2011).

Voordat eind achttiende eeuw de natiestaten ontstonden, waren de mensen gewend aan de situatie dat er één dorp verderop enigszins anders werd gesproken. Dat was destijds geen beletsel om tot communicatie te komen, gewend als men was aan uitspraakverschillen en daar niet op gefixeerd. Zo spraken alle kooplieden binnen de Hanze hun eigen dialect – meestal een variant van het Nederduits of het Nederlands – en men verstond elkaar redelijk, zij het vermoedelijk zeker niet altijd perfect.

Vanuit die situatie is het ook begrijpelijk dat de Staten-Generaal in 1477 aan Maria van Bourgondië de eenvoudige eis kunnen stellen dat de ambtenaren in hun gebieden *conende ten minsten beede de talen, Walsche ende Duytsch*. Met het laatste wordt duidelijk de volkstaal bedoeld zoals dit grosso modo in de Nederlands- en Duitstalige gebieden⁴ van de Bourgondiërs werd gesproken. En het werd als één taal gezien.

Het *Poldernederlands* – volgens Stroop “het Nederlands van de toekomst” – is in wezen gewoon *ABN*, zij het ietsje anders uitgesproken. Als we in de *Mor-*

⁴ Tot de laatste behoorde Luxemburg.

fologische Atlas van Nederland kijken, zien we dat veel ‘polder’-verschijnselen inherent zijn aan de omgeving van Amsterdam. Neem ik brieven van Pieter Corneliszoon Hooft aan zijn zoon Aernout ernaast, dan valt op dat hij destijds al pogen deed om nu als ‘polderlands’ geklassificeerde verschijnselen bij zijn zoon te weren. Er is in de laatste jaren door historisch taalkundigen dan ook nogal wat kritiek op Stroops redenering geleverd, iets waar Stroop in zijn blog van 12 december 2014 in *Neder-L* nogal geïrriteerd op reageert (Stroop 2014).

Een ander punt is de zo vaak vermaledijde invloed van het Engels op het Nederlands. Die is er zeker, maar betreft vooral nieuwe technische vindingen die met hun Engelse benaming worden overgenomen. Onlangs heeft Iva Rezková in haar dissertatie (Rezková 2014) bovendien overtuigend laten zien dat de voortdurende codewisseling tussen Nederlands en Engels van invloed is. Nu is protest tegen invloeden van een vreemde taal in het Nederlands helemaal niet nieuw. Al in de zestiende eeuw dreef men de spot met mensen die zo nodig Franse woorden moesten gebruiken,⁵ nu is dat het Engels. In de middeleeuwen was het Latijn een van de belangrijke leveranciers en tussendoor hebben het Duits, Maleis, Portugees en een heleboel andere talen ook nog een woordje geleend. Het Nederlands is er niet armer op geworden en eigenlijk evenmin minder ‘Nederlands’.

Een glazen bol

Het wordt tijd om mijn glazen bol te pakken. Nu kan niemand echt in de toekomst kijken, maar een paar zaken kunnen wel worden geconstateerd.

Allereerst zal het verschil tussen de Vlaamse en de Randstadstandaard vermoedelijk groeien. Met het toenemende economische en politieke zelfbewustzijn van Vlaanderen zal de neiging versterken om een eigen substandaard te ontwikkelen. Dit kan leiden tot verzwakking van de positie van de Vlaamse, Brabantse en Limburgse dialecten ten gunste van het *Verkavelingsvlaams* (Willemyns 2003: 360–369). De Randstad gaat onder leiding van Amsterdam en de spraakmakende culturele sector daar haar eigen weg – die kan de vorm van een soort Polderlands krijgen. In het Oosten en in Limburg zijn duidelijke tendensen te zien om fier te zijn op het eigen dialect, terwijl anderzijds het aantal actieve sprekers afneemt. Voor zowel het Nedersaksisch (1995) als het Limburgs (1997) is erkenning als regionale taal in het kader van *Deel II van de Europese Charta voor Regionale en Minderheidstalen* aangevraagd en gekregen. Een verzoek om ook *Deel III* van de *Charta* van toepassing te laten zijn, wat actieve bevordering in zou houden, uit 2010 werd door de Nederlandse regering afgewezen.

⁵ Zo klaagt Coornhert in 1561 over het gebruik van te veel Franse en Latijnse leenwoorden in het moderne Nederlands van toen. (Engelbrecht 2004: 93).

In enkele officiële domeinen als het universitair onderwijs en sommige ambtelijke terreinen zal het gebruik van het Engels wellicht toenemen, zoals daar vroeger het Latijn werd gebruikt. Tenzij de Nederlandstaligen echter massaal besluiten om alléén Engels te gaan gebruiken, vormt dit geen bedreiging voor de taal.

Als deze ontwikkelingen zich doorzetten, ontstaan er twee standaarden rondom respectievelijk Amsterdam ('Poldernederlands') en Antwerpen ('Verkaavelingsvlaams') en een serie min of meer zelfstandige, gestandaardiseerde regiolecten – Nedersaksisch, Twents, Limburgs, Zeeuws, West-Vlaams die om verschillende redenen de grootstedelijke 'nieuwe standaard' niet willen overnemen.

Consequenties voor de extramurale neerlandistiek

Zoals hierboven al is aangehaald, is er op het 19^e Colloquium Neerlandicum voor het eerst in bredere kring serieus gediscussieerd over de gevolgen van het minder belangrijk worden van het *ABN* voor de buitenlandse neerlandistiek. De bestaande methodes gaan vrijwel allemaal uit van een vorm van het Algemeen Beschaafd Nederlands, de oudere van het oorspronkelijke ideaal "beschaafd Nederlands spreekt hij, aan wie men niet kan horen, uit welk gewest hij afkomstig is,"⁶ de nieuwere eerder door aan te leunen bij 'nieuwslezers-Nederlands' van hetzij Noord-Nederlandse of Zuid-Nederlandse signatuur.⁷

Tijdens de aangehaalde discussie en in het eerdere stuk *Uitspraakonderwijs Nederlands en normativiteit* van Ludo Beheydt is bediscussieerd of buitenlandse neerlandici twee normen (een Noord-Nederlandse en een Zuid-Nederlandse) zouden moeten aanleren. Dit is voor een lessituatie waarbij de meeste studenten op niveau A0 (vrijwel geen kennis) beginnen en binnen vijf jaar niveau C1 tot C2 zouden moeten bereiken, niet echt reëel. De vraag die hierbij nog niet gesteld is, maar mijns inziens wel moet worden gesteld, is die van het toekomstperspectief van de studenten. Willen de studenten merendeels naar Nederland of Vlaanderen emigreren? Willen zij als tolk voor het bedrijfsleven of de overheid gaan werken? Of uitsluitend als vertaler aan de slag?

Naar mijn ervaring geldt voor Centraal-Europa vooral het tolk-vertalers perspectief. Dat betekent dat de uitspraak van de afgestudeerde grammaticaal correct moet zijn en goed verstaanbaar in het hele taalgebied. Daarmee komen we uit bij het 'nieuwslezers-Vlaams', dus een qua uitspraak en lexicon licht Zuid-Nederlands gekleurde standaardvariant, of bij een min of meer 'ABN-vorm' van het Nederlands, ook al verliest dit laatste kennelijk terrein aan het zgn. 'Poldernederlands'. Het probleem van 'Poldernederlands' is echter dat het buiten de Rand-

⁶ Coenraad van Haeringen, geciteerd in Beheydt 2011: 104.

⁷ In geval van meer translatoologisch georiënteerde studies leren de studenten wel dat er soms verschil in juridische en economische begrippen bestaan tussen Nederland en Vlaanderen.

stad niet echt geaccepteerd is en in het gehele Zuid-Nederlandse gebied ronduit als ‘slecht Nederlands’ wordt ervaren (ook al is het meestal grammaticaal correct).

Dan is de moedertaal van de studenten van belang. In het Centraal-Europese gebied is dat meestal een Slavische taal, dat wil zeggen een taal met veel medeklinkers, medeklinkersclusters en duidelijke verschillen tussen neutrale en gepalataliseerde varianten van medeklinkers, vaak met betekenisverschil. Gegeven de plaats waar zulke medeklinkers worden gemaakt, realiseren Slavischtaligen de meeste klanken voor in de mond. Zoals Marta Kostecká in haar artikel *Articulatory settings van het Nederlands en het Tsjechisch* (2012) overtuigend laat zien, liggen de kenmerken van de standaard Zuid-Nederlandse uitspraak dichterbij die van het Tsjechisch dan de Noord-Nederlandse. Met andere woorden: het is voor een student uit de regio Centraal-Europa eenvoudiger om een goede ‘nieuwslezers-uitspraak’ van de zuidelijke variant aan te leren dan een noordelijke, meer ‘kelige’ variant. Het voordeel daarvan is bovendien dat de standaard Zuid-Nederlandse versie weliswaar als ‘Belgisch’ of ‘Vlaams’ zal worden geklassificeerd in het noorden, maar dat deze in het hele taalgebied begrijpelijk en geaccepteerd is, terwijl dit omgekeerd voor een ‘Poldernederlandse’ variant niet geldt.

Dit neemt niet weg dat studenten kennis zullen moeten nemen van het bestaan van de andere standaardvariant. Dat kan gebeuren aan de hand van het *Uitspraakwoordenboek* van Josée Heemskerk en Wim Zonneveld dat als een van de weinige systematisch beide varianten aangeeft.

Kortom, het wordt misschien tijd om het Nederlands in het onderwijs in het buitenland inderdaad als een *vreemde taal* te gaan bekijken. Zoals studenten Engels geen *Estuary English* leren spreken, maar in beginsel de *Received Pronunciation* aanleren (ook al wint *Estuary English* net als het *Poldernederlands* duidelijk terrein en heeft het vergelijkbare kenmerken!) (Altendorf 2003:27–40), lijkt het me van belang om studenten in elk geval een bovenregionale standaardvorm van het Nederlands te leren spreken. Afgestudeerden die zich om welke reden dan ook in een bepaald deel van het Nederlandse taalgebied vestigen, leren in de praktijk wel om hun bovenregionale Nederlands aan de gewenste omgangssituatie aan te passen.

Literatuur

- Altendorf, Ulrike (2003). *Estuary English. Leveling at the interface of RP and south-eastern British English*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Beheydt, Ludo (2011). ‘Uitspraakonderwijs Nederlands en normativiteit.’ In: Laurent Rasier, Vincent van Heuven, Bart Defrancq & Philippe Hilligsmann (ed.): *Nederlands in het perspectief van uitspraakverwerving en contrasieve taalkunde*. Gent: Academia Press, pp. 101–118.
- Dostal, Miloslav (2008). *Korekce rotacismu dětí předškolního věku v logopedické třídě běžné mateřské školy*. Brno: Masarykova univerzita (Bachelorthesis), on-line op URL http://is.muni.cz/th/173677/pdf_b/M.Dostal_Bak.pr.Korekce_rotacismu_1.pdf.

- Dunk, H.W. von der (2002). 'De onmeetbaarheid van de cultuur.' In: Guy Aelterman, Paul B. Cliteur, Chantal De Smet, Hugo Roeflaers, Hans van Crombrugge & H.W. von der Dunk (ed.): *Cultuur en vorming aan universiteit en hogeschool. Reflecties*. Gent: Academia Press, pp. 11–33.
- Engelbrecht, Wilken (2004). 'Foedum esse hominem in ea lingua videri hospitem in qua natus est. Op- en ondergang van de 'latinisering' van de Nederlandse schrifttaal.' In: Stefan Kiedroń & Agata Kowalska-Szubert (ed.): *Thesaurus polyglottus et flores quadrilingues. Festschrift für Stanisław Prędota zum 60. Geburtstag*. Wrocław: ATUT, pp. 93–110.
- Engelbrecht, Wilken (2011). 'Niederdeutsch, Nederduitsch und Deutsch. Gedanken zu den in Zeit und Raum verlaufenden Sprachgrenzen.' In: Ingeborg Fiala-Fürst & Jaromír Czmero (ed.): *Amici amico III. Festschrift für Ludvik E. Václavek*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, pp. 151–164.
- Fasoglio, Daniel, Kim de Jong, Liesbeth Pennewaard, Bas Trimbos & Dirk Tuin (2015). *Moderne vreemde talen. Vakspecifieke trendanalyse 2015*. Enschede: SLO. Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling, on-line op URL <http://downloads.slo.nl/Repository/moderne-vreemde-talen-vakspecifieketrendanalyse-2015.pdf>.
- Heemskerk, Josée & Wim Zonneveld (2000). *Uitspraakwoordenboek*. Utrecht: Het Spectrum.
- Horst, Joop van der (2008). *Het Einde van de Standaardtaal. Een wisseling van Europese taalcultuur*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Istendael, Geert van (1989). *Het Belgisch Labyrint. Wakker worden in een ander land*. Amsterdam: Arbeiderspers.
- Jacobi, Irene (2009). *On Variation and Change in Diphthongs and Long Vowels in Spoken Dutch*. Enschede: PrintPartners Ipskamp (Diss. Amsterdam).
- Janssens, Guy & Ann Marynissen (2008). *Het Nederlands vroeger en nu*. Leuven: Acco.
- Kostelecká, Marta (2012). 'Articulatory settings in het Nederlands en het Tsjechisch', *Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik* 26, nr. 1–2, pp. 11–23.
- Man, L. de & Piet G.I. van Sterkenburg (1977). *Het Glossarium Bernense*. 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff.
- Rezková, Iva (2014). "De Story van Twee Talen" *Grammaticale beschrijving en analyse van intrasententiële codewisseling tussen het Nederlands en het Engels*. Praha: Univerzita Karlova (Ph.D. Dissertatie). On-line op URL <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/103722>.
- Sijs, Nicoline van der (2011). *Taal als mensenwerk. Het ontstaan van het ABN*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Stroop, Jan (1998). 'Wordt het Poldernederlands model?' *Noordzee, taal en letteren* 1, nr. 1–2 (maart-april 1998), pp. 11–13.
- Stroop, Jan (1998b). *Poldernederlands. Waardoor het ABN verdwijnt*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Stroop, Jan (2010). *Hun hebben de taal verkwanseld. Over Poldernederlands, 'fout' Nederlands en ABN*. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep.
- Stroop, Jan (2014). 't Poldernederlands is toch echt iets apart.' *Neder-L. Electronisch tijdschrift voor de neerlandistiek sinds 1992*. Blog van 12-12-2014 (URL: <http://nederl.blogspot.cz/2014/12/t-poldernederlands-is-toch-echt-iets.html>)
- Willemijns, Roland (2003). *Het verhaal van het Vlaams. De geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. Antwerpen: Standaard & Utrecht: Het Spectrum.
- Willemijns, Roland (2013). *Dutch. Biography of a language*. Oxford: Oxford University Press.